

INTRODUKTION

Dette hæfte af RETFÆRD er bygget op omkring to tematiske tyngdepunkter: *RETTEN OG PLANLÆGNINGEN* og *MARXISTISK RETSTEORI*.

Planlægningen har fået en central betydning gennem de seneste årtier i såvel den private som den offentlige sektor. Denne udvikling må for den private sektors vedkommende ses i sammenhæng med en forøget kapitalkoncentration, skærpede konkurrencebetingelser og en tiltagende anvendelse af kostbar teknologi – de økonomiske incitament for planlægningen er her åbenbare.

Den offentlige sektor – staten og kommunerne – er imidlertid ikke undergivet de samme betingelser. Væsentligt for forståelsen af det øgede planlægningsbehov er her den udvikling, der i efterkrigstiden er sket fra begrænset statsintervention til 60'ernes og 70'ernes meget omfattende statslige regulering af økonomien. Den enorme vækst i de økonomiske ressourcer, der årligt beslægtlægges af staten, har i sig selv nødvendiggjort en opprioritering af den økonomiske planlægning. Hertil kommer, at de massive indgreb har fået konsekvenser på så mange forskellige områder i samfundet, at en koordinering og planlægning af indgrebene har været påkrævet for at sikre, at udviklingen indenfor en sektor er i harmoni med, hvad der sker indenfor andre sektorer – og med den private produktions behov. Et eksempel er her 60'ernes store egnsudviklingsprojekter, der gjorde en langsigtet koordineret indsats nødvendig på såvel den fysiske planlægnings område (udlægning af arealer til veje, industri og boliger) som den økonomiske planlægning (virksomhedstilskud, udbygning af skoler, sociale institutioner m.m.).

Et væsentligt træk ved de forskellige planlægningsformer er deres bundethed til de rammer, der sættes af den kapitalistiske økonomi. På forhånd synes planlægningen vanskeligt forenelig med dette økonomiske systems grundlæggende ejendomsforhold og anarkiske udviklingsprincipper. Planlægningen er derfor i reglen også meget usikker, men kan dog trods sin eventuelt manglende praktiske succes tjene et andet vigtigt formål: Den kan skabe et midlertidigt indtryk af rationalitet og dermed bidrage til at legitimere de statslige indgreb.

Traditionelt er planlægningen blevet betragtet som et hovedsageligt politisk og administrativt fænomen. I dette hæfte har vi ønsket at fokusere på planlægningens retlige aspekter.

Som retligt fænomen er planlægningen en relativ ny foreteelse. Der er tale om en ny retsform med andre karakteristika end de sædvanlige. Disse karakteristika forsøger *Kirsten Ketscher* at indkredse i sin artikel, »Om planlægningsbegrebet som retsform«. Udgangspunktet for undersøgelsen tages i to forskellige lovgivningsområder, kommuneplanloven og den sociale styrelseslov. Indenfor den sociale styrelseslovs område fungerer planerne primært som arbejdsredskaber for forvaltningen.

De er uforbindende og har karakter af intern regulering mellem flere myndigheder. For den enkelte borger giver disse planer ikke noget grundlag for forudberegnelighed og tryghed. Derimod har de planer vedrørende arealanvendelsen, som kommunerne er forpligtede til at udarbejde i.h.t. kommuneplanloven, bindende karakter. Disse planers funktion er en egentlig styring af den fremtidige udvikling, ligesom de tjener som retsgrundlag for de enkelte borgere.

Sammenstillingen af de to lovgivningsområder viser, hvorledes planlægningen afspejler de grundlæggende magtforhold i samfundet. De stærke retlige bindinger inden for den fysiske planlægning kan ses som et udtryk for, at staten her bevæger sig på et område, der er domineret af ejendomsinteresser og dermed af samfundsmæssigt vigtige beslutningstagere. På den anden side afspejler den svagere regulering omkring de sociale udbygningsplaner, at de direkte berørte borgere – de sociale klienter – har ingen eller kun en meget ringe position som beslutningstagere – de er planlægningens objekter.

Spørgsmålet om det, man kunne kalde »planlægningens magtstruktur«, uddybes yderligere i *Kai Lembergs* bidrag til denne temaafdeling. Lemberg konstaterer, at de væsentligste magtfaktorer i planlægningsprocessen er grundejerne og erhvervslederne i kraft af disses sociale magt gennem ejendomsret og dispositionsret. Planlovsreformens ideologi om styrkelse af den decentraliserede planlægning og om at sikre borgerdeltagelse har ikke anfægtet dette magtlags fortrinsstilling. Derimod medførte planlovsreformen visse forskydninger i de øvrige (mindre betydningsfulde) magtlag, bl.a. således at de svageste elementer i magtstrukturen – arbejdere, unge under uddannelse og sociale klienter – fik begrænsede *muligheder* for ved en aktiv indsats at virke indenfor den »legaliserede« borgerdeltagelse. Trods planlovsreformens ideologiske bannermærker er ændringerne ubetydelige. Magtstrukturen er intakt.

Denne magtsociologiske analyse følges op af behandlingen af den fysiske planlægning i bidraget fra *Svend Askær, Tom Greifenberg og Niels Hurup*. I forholdet mellem stat og kommune har de administrative reformer, der er gennemført i de seneste år, styrket den statslige styring af kommunerne, der dog samtidig i stigende omfang tillægges kompetence til at afgøre lokale konflikter indenfor de rammer, der afstikkes af staten. I lyset af denne udvikling mellem stat og kommune undersøges, hvilken betydning statens funktion som sammenholds-faktor har haft for tilblivelsen og indholdet af planlovsreformen. Forfatterne fremhæver planlægningens legitimerende funktion, der især fremtræder i planlægningsprocessens offentlighedsbestemmelser. Disse bestemmelser bekræfter den borgerlige stats lighedsideologi ved at fremhæve alles formelt lige muligheder for at deltage i debatten og påvirke beslutningerne. Herved legitimeres den underliggende udvikling med større statslig styring og tendentiell ophævelse af det kommunale selvstyre.

I artiklens sidste del belyses planlovsreformens legitimerende virk-

ning konkret gennem en analyse af offentlighedens medvirken ved lokalplanlægningsprocessen i Nordjyllands Amt.

Om privates rent faktiske muligheder for at få indflydelse på deres fysiske omgivelser efter planlovsreformens vedtagelse handler *Svend Askærs* aktuelle kommentar om Tage Hansensgadesagen, en konflikt vedrørende udbygningen af Aarhus Amtssygehus. Protesterende beboere kæmper her ikke alene mod begrænsede formelle muligheder for indflydelse, men til overflod mod myndighedernes aktive modvilje overfor beboerindflydelsen.

Dette hæftes anden temaafdeling er koncentreret om *marxistisk retsteori*.

Håkan Hydéns afhandling, »Rättens samhällელიga funktioner«, der er en af de relativt få nordiske retsvidenskabelige afhandlinger, der er skrevet indenfor en marxistisk videnskabstradition, anmeldes af *Per Krogager Andersen* og *Helmuth Schledermann*.

Formålet med afhandlingen er ifølge Hydén, »at kaste lys over rettens samfundsmæssige funktioner«. Dette sker i afhandlingen ved en kombination af abstrakte og konkrete studier, hvad der samtidig betegner bevægelsen i bogen, fra den abstrakte bestemmelse af retten i den kapitalistiske produktionsmåde til analysen af konkrete retsområder som miljøret, arbejdernes medbestemmelse, økonomisk demokrati m.m. Disse konkrete studier over rettens samfundsmæssige karakter og betydning fremhæves af anmelderne som afhandlingens væsentligste styrke.

Indenfor den marxistiske videnskabstradition tager Hydén udgangspunkt i Althusser-skolens Marx-opfattelse fra 1965–68, hvilket imidlertid ikke fremgår direkte af afhandlingen. Denne manglende diskussion af det teoretiske udgangspunkt kritiseres af anmelderne, så meget mere som Althusser-skolens kendteste repræsentanter siden 1968 selv har ændret opfattelse på væsentlige punkter.

En diskussion af andre marxistiske retninger og expliciteringen af eget teoretisk udgangspunkt foretager *Håkan Hydén* imidlertid i artiklen »Marxistisk rättsteori« i dette nummer af RETFÆRD. Den kan derfor læses som et supplement til behandlingen af nogle centrale retsteoretiske problemstillinger i afhandlingen. I artiklen gennemgås de væsentligste teoretiske synspunkter bag tre forskellige marxistiske retsteoretiske retninger: den kritiske, den kapitallogiske og den strukturalistiske retsteori. Hydén anser en kombination af disse forskellige marxistiske ansatser for både mulig og frugtbar, uden at man af den grund behøver at slække på den teoretiske stringens.

I artiklen »Retsdogmatik, legalstrategi og marxisme«, diskuterer *Jørgen Dalberg-Larsen* det udkast til en marxistisk jurisprudence, som Lars D. Eriksson præsenterede i RETFÆRD 11, p. 40–54. Det er Dalberg-Larsens hovedsynspunkt, at der intet behov er for konstruktionen af en specifik marxistisk retsdogmatik. I stedet påpeges vigtigheden af at argumentere indenfor retssystemets egne rammer med henblik på

at anvende retten som middel til sociale forandringer. Dette sker ud fra en teori om retssystemets åbenhed, dets modtagelighed for kritik og ændringer.

Afslutningsvis knyttes kommentarer til forskellige sider af legalstrategidiskussionen, dvs. diskussionen om på hvilken måde retten i de kapitalistiske samfund kan anvendes med et demokratisk og socialistisk sigte. Specielt bliver erfaringerne med forskellige typer af legalstrategier i Chile og Italien taget op til drøftelse. Disse også i en nordisk sammenhæng meget vigtige erfaringer vil vi søge yderligere at uddybe og diskutere i den kommende årgang af RETFÆRD.

Oktober 1979